

Hoe Putten stap voor stap al haar gebouwen verduurzaamt

Zet de gemeente ook zelf aan de knop(pen)!

"Meten werd het fundament onder elke keuze."

Johan Hagen (links) en Martin Oussoren

Toen in 2022 de energieprijzen de pan uit rezen, dreigde dit ook bij de Hervormde Gemeente Putten de exploitatie onhoudbaar te maken. Kerkrentmeesters Johan Hagen, Martin Oussoren en Roelof van Dasselaar gingen meteen aan de slag. Met een duurzaamheidscommissie, betrokken kosters en een technische commissie transformeerde de gemeente systematisch haar gebouwen. Het resultaat mag er zijn: het gasverbruik en het elektriciteitsverbruik gingen met veel meer dan de helft omlaag. En dat allemaal zonder subsidies, maar met draagvlak én met direct meetbare resultaten.

Financiële urgentie als trigger

Oktober 2022. De eerste notulen van wat later de duurzaamheidscommissie zou worden, laten weinig ruimte voor romantiek. "De waanzinnig hoge energiekosten triggerden ons", zegt Johan Hagen, kerkrentmeester met aandachtsgebieden bhv, duurzaamheid en kosters. Martin Oussoren, voorzitter van de duurzaamheidscommissie en lid van de financiële commissie, was toen nog maar kort bij het lokale kerkbeheer betrokken en zag in de cijfers een ontwikkeling die voor de exploitatie 'enorme problemen' opleverde. Eerder waren wel wat led-lampen vervangen en er lag isolatie op het dak van de Nieuwe Kerk, maar dat waren geen speerpunten geweest. "Tegenwoordig kijken we wel anders: wat is de isolatiewaarde? Oh ja, by the way, er moeten ook nog dakpannen op", lacht Hagen. Het was de omkering die nodig was.

De aanpak: meten, betrekken, verbeteren

In de eerste vergadering startten Hagen, Oussoren en Van Dasselaar meteen met hun team een brainstorm op. Alle ideeën kwamen op tafel: groot, klein, technisch, gedragsmatig. Vervolgens verdeelden ze die in een matrix: korte termijn versus lange termijn, en technische ingrepen versus gebruik van het pand. "Korte termijn in gebruik? Dat zijn snelle klappen. Denk aan deuren dicht, tochtstrippen, thermostaten anders instellen", licht Hagen toe. "Lange termijn technisch? Dat vraagt grotere investeringen, zoals isolatie van muren en spouwen."

Cruciaal was de beslissing om te gaan meten. Niet overal waren nog slimme meters aanwezig. Dus vroegen ze de kosters: hoeveel gas verbruiken we eigenlijk? Tegelijk kwamen de energiescans van Veluwe Duurzaam, die per gebouw inzicht boden. Belangrijk: de commissie communiceerde continu naar het college van kerkrentmeesters. "Het mag geen solistisch werkgroepje worden", benadrukt Oussoren. "Gedragenheid vinden bij het hele bestuur zorgt ervoor dat duurzaamheid nu een vast onderdeel is van alle gebouwenbeleid."

Kosters en technische commissie: de verborgen helden

De grootste versnelling kwam toen de kosters en de technische commissie echt eigenaar werden van het probleem. Hagen: "We vroegen ze: waarom staat die kerk doordeweeks altijd op 13 of 14 graden? Kunnen we daar geen 10 graden van maken?"

Het bleek dat orgels juist een koudere omgeving prefereren. De kerk werd maandagochtend schoongemaakt – maar moest die dan vol verwarmd worden? "Nee, misschien niet", concludeerden ze. Door zulke aanpassingen gingen er honderden kubieke meters minder gas doorheen. Ook de manier van stoken veranderde. Oussoren: "De kosters werden enthousiast. Ze gingen zelf experimenteren: wat als we de kerk 's ochtends een klein beetje opwarmen, iedereen laten binnenkomen, en dan een kwartier voor aanvang alleen goed verwarmen?" Bezoekers ervoeren warmte, terwijl de kerk twee graden lager gestookt werd, dan voorheen.

"Mensen vinden het leuk en fijn als ze betrokken zijn", vat Hagen samen. Eén koster van de Zuiderkerk ging zaterdagavond experimenteren met het aanzetten van de verwarming om zondags optimaal profijt te hebben. "Kijk, dan heb je ze maximaal betrokken", glimlacht Oussoren.

"Mensen vinden het leuk en fijn als ze betrokken zijn."

Technische ontdekkingen door meten

Het meten leverde ook verrassingen op. In de Oude Kerk draaide een circulatiepomp continu door, zelfs wanneer de kachel uit stond. "Dat verbruik was 23 kilowattuur per dag, bijna genoeg om een auto te laden, elke dag weer", rekent Hagen voor. Door te investeren in een nieuwe pomp daalde het energieverbruik direct fors. Oussoren: "Dat was een aha-moment: er zitten

waarschijnlijk nog veel meer lekken die we niet in beeld hebben." CO2-metingen tijdens de kerkdiensten toonden aan dat ventilatie en luchtinlaat slim aangepast konden worden zonder oncomfortabel te worden. Meten werd zo het fundament onder elke keuze.

"Neem mensen mee, communiceer en zet je talent in."

Resultaat: besparingen in alle gebouwen

De Aker – een multifunctioneel gebouw – laat de meest spectaculaire cijfers zien. Het elektriciteitsverbruik daalde van 106.000 naar 9.100 kilowattuur, het gasverbruik van 23.000 kuub naar 10.500. Hoe? Door zonnepanelen, isolatie van dak, muren en vloer, vervanging van de oude pui naar HR++ glas, en slimme regeling van verwarmingszones. "De oude pui was zo slecht geïsoleerd, dat wanneer het sneeuwde, je de eerste tien meter niet hoefde te schuiven – die was al gesmolten", herinnert Hagen zich. Nu is het een behaaglijke ruimte geworden die ook goed verhuurbaar is. Oussoren: "Die winst pakken we nóg, want de pui is net klaar."

In de Oude Kerk zijn vooral gedrags-

maatregelen, thermostaten en de nieuwe pomp effectief geweest. In een willekeurige wintermaand daalde het elektriciteitsverbruik van 1.400 naar 960 kilowattuur, gas van 1.300 naar 908 m³. Het Lichtpunt – een gebouw in het buitengebied – had een oude draaiknop voor gas. "Die werd aangezet, maar vaak vergeten terug te draaien", zegt Hagen. Gasverbruik: 2.000 kuub per jaar voor iets wat nauwelijks gebruikt werd. Door een slimme thermostaat met klokprogramma (€80) werd dat opgelost. Ook de pastorieën kregen zonnepanelen en isolatie en behaalden A-labels. "Wij draaien daar niet zelf aan de knoppen, maar horen terug hoe dit het comfort verbeterd heeft."

De financiering: uit eigen middelen, dus snelle resultaten

Een opvallende keuze: Putten deed geen beroep op DUMAVA of andere subsidieregelingen. Oussoren: "We wilden sneller resultaat. Subsidies vragen veel werk, en het effect komt pas nadat je alles uitgerold hebt. Wij zijn gelukkig goed bemiddeld en dat vermogen werd nauwelijks ingezet, terwijl de exploitatie uit levend geld door energiekosten hard geraakt werd." Het college van kerkrentmeesters kreeg budgettaire ruimte. Investerings betaalden zich

direct terug in lagere energielasten en hogere opbrengsten uit bijvoorbeeld de Aker. Hagen: "Binnen één jaar is 30.000 à 35.000 kuub gas bij de Aker bespaard, doe je dat keer een paar euro, dan kun je wachten op een subsidie van een paar duizend euro, of je fikst het gewoon snel. Wij waren in de gelukkige omstandigheid om die keuze zo te maken." De snelle resultaten overtuigden ook het bestuur. "Elke vergadering laten we zien: dit hebben we bespaard", zegt Oussoren. "Dan geeft het bestuur je mee: ga maar door."

Transparante en visuele communicatie in de gemeente

Vanaf het begin communiceerde de gemeente openlijk via kerkapp en kerkbode over energieverbruik, maatregelen en resultaten. Hagen: "We lieten heel visueel zien: vorig jaar verbruikten we 100.000 kuub gas, nu 70.000. Hetzelfde gold voor de elektra. Mensen snappen zo waarom je die deur dicht doet of waarom je via één hoofdingang binnenkomt."

Protest? Nauwelijks. Oussoren: "Mensen accepteerden het. Ze hadden thuis ook een hoge energierekening." Timing hielp: de urgentie was breed gevoeld.

Doelstelling voor de toekomst: energieneutraal kerk-zijn

De beleidsdoelstelling is ambitieus: een energieneutrale gemeente. "De lijn daalt nog steeds gestaag," zegt Oussoren, "maar de laatste kuubs worden lastiger." Plannen voor de nabije toekomst: de keuken van De Aker van gas naar inductie, opslag van de warmte via warmtepompen en boilers om overschot

Wat werkte in de Hervormde Gemeente Putten?

1. **Meet direct:** zonder data geen inzicht. Begin desnoods met handmatige aflezing.
2. **Betrek iedereen:** kosters, technische commissie, beheerders. Maak ze mede-eigenaar van het probleem.
3. **Communiceer continu:** naar bestuur én gemeente. Visueel, helder, regelmatig.
4. **Pak quick wins meteen aan:** deuren dicht, tochtstrippen, slimme thermostaten. Dat geeft vertrouwen voor grotere stappen.
5. **Gebruik intern talent:** vaak zit expertise in de gemeente zelf. "Vraag na wie kennis heeft, ze doen het graag," aldus Oussoren.
6. **Overweeg snelheid boven subsidie:** als je financiële ruimte hebt, levert snel schakelen soms meer op dan wachten op regelingen.
7. **Kies groen:** Putten koos bewust voor een groene energieleverancier, niet voor spotmarkt-speculatie. "Dat past niet bij een kerkelijke gemeente," vindt Hagen.

aan zonnestroom te benutten, extra isolatie op het gewelf van de Oude Kerk (monumentaal pand met spitse daken), en voorzetramen waar mogelijk. Ook strategisch denkt de gemeente na: gebouwen zonder functie afstoten. "Het vraagt verwarming, verlichting, onderhoud, tijd", somt Hagen op. Duurzaamheid is verweven met gebouwenbeleid: bij elke beslissing zit nu een duurzaamheidsparagraaf.

Rentmeesterschap in praktijk: theologie en techniek

Voor Oussoren is verduurzaming ook geloofsovertuiging. "Wij eten bewust grotendeels vegetarisch, puur vanuit geloof. Het is onderdeel van mijn geloofsleven." De volgende uitdaging: de gemeente theologisch meenemen. "We hebben de hardware opgelost," zegt Oussoren. "Nu: hoe krijg je de gemeente maximaal mee in de vol-

gende slag?" Ideeën leven al volop: een autovrije zondag, thematische diensten over duurzaamheid.

"Neem mensen mee, communiceer, en zet je talent in," vat Oussoren samen. Met die aanpak zette Putten in drie jaar een transformatie neer die andere gemeenten decennia voor zich uit schuiven. De boodschap is helder: begin vandaag. Elke stap is er één!

